

Група гаспадарак па пасеву	Гады	Процант гаспадарак кожнай групы к ітогу	Пасеўная плошча	
			Сярэдні разьмер на 1 гаспадарку	Проц. пасев. пл. кожнай групы к ітогу
„ „ да 6—8 дз.	1917	6,6	6,94	13,3
	1924	3,6	7,00	8,3
	1925	4,6	7,02	9,6
	1926	5,2	6,92	10,7
Звыш 8 дзес.	1917	5,4	12,51	19,5
	1924	2,0	11,34	7,3
	1925	2,4	11,11	7,8
	1926	2,5	10,15	7,3
Бяз розьніцы	1917	100	3,45	100
	1924	100	3,06	100
	1925	100	3,32	100
	1926	100	3,36	100

Па адзнакам пасеву наглядаецца надзвычайна цікавы працэс, які бязумоўна цалкам адпавядае курсу палітыкі нашай партыі на вёсцы. Што мы бачым? Група без пасеву з кожным годам значна скарачаецца. Яна адразу пасья 1917 г., як толькі была праведзена аграрная рэвалюцыя, каласальна скарацілася. Падзел абшарніцкіх і іншых непрацоўных зямель даў мажлівасьць апрадэтарызаваным элемэнтам атрымаць зямлю і заняцца сельскай гаспадаркай. Нашы далейшыя мерапрыемствы па дадатковаму землянадзяленьню беззямельных і малазямельных сялян, якія зараз праводзяцца, даводзяць групу беспасеўных да невялікага ліку і амаль што ліквідуюць яе. Нашы мерапрыемствы па земляўпарадкаваньню і палітыка надзяляць бедняцкія сялянскія гаспадаркі ня менш, як па мінімальнай норме, даюць мажлівасьць кожнаму нямаючаму зямлі абзавесціся сельскай гаспадаркай. Цяпер паглядзім, куды-ж гэта група пераходзіць. З табліцы мы бачым, што пашыраецца група з дзьвюма дзесяцінамі пасеву, а таксама з пасевам ад 2 да 6 дзес. Такім чынам, напэўна, што беспасеўная група пераходзіць у пасеўную. Пры гэтым група з пасевам да дзьвюх дзесяцін таксама пераходзіць у групу з большым пасевам. Значыць, вясковая беднота паступова скарачаецца і гэта частка гаспадарак, вырастаючы, прыбліжаецца і пераходзіць у сярэднякую групу. Значная праслойка беднаты па адзнакам пасева відаць пачынае ўзмацняць гаспадаркі і асяраднячаецца. Сярэднякая група за ўсе годы значна павялічваецца. Сярэднякі—самая вялікая і самая значная праслойка сялянства, яна займае каля 60% усіх гаспадарак. Заможныя вярхавінка вёскі з самых першых год рэвалюцыі дала рэзкае скарачэньне і цяпер яна займае зусім невялікае месца ў агульным ліку сялянскіх гаспадарак (толькі 2,5 проц.). Пры гэтым яна за ўсе годы зьяўляецца стабільнай і не дае амаль што ніякага ўросту. Так што, калі аналізаваць па пасеву, дык нельга сказаць, каб у нас прыкмячаліся якія небудзь нагрозы з боку кулацкага росту.

Ва ўмовах БССР такое стабільнае становішча групы заможных па пасеву тлумачыцца ў значнай долі тым, што мы цяпер праводзім абрэзку зямель у поўпрацоўных гаспадарках і гэтым самым зямельную забясьпеку гэтай групы трымаем на ўзроўні нашых максімальных норм. Некаторае пашырэньне пасеваў у верхавінцы вёскі трэба тлумачыць пераходам да больш інтэнсыўнага вядзеньня сельскай гаспадаркі (пераход

на шматполье, занятыя папары і інш.). Раней цэлы шэраг шматзямельных сялян вялі экстэнсыўную гаспадарку і цяпер, калі ў выніку абрэзкі лік зямлі ў іх скараціўся, зразумела, што яны, маючы сродкі, хутка пачнуць інтэнсыфіцыраваць сельскую гаспадарку, у зьвязку з чым у іх павінна пашырацца пасеўная плошча. Але-ж у гэтым ніякай пагрозы няма.

Такім чынам, па пасеву мы бачым хуткае скарачэньне ліку беспасеўных гаспадарак і пераход іх у пасеўныя; скарачэньне дробнапасеўных і пераход іх у вышэйшыя групы з большым пасевам,—агульным і значным ўзрост сярэдняцкай групы і стабільнасьць у групе заможных. Курс і палітыка нашае партыі паводу гэтага адзнакі цалкам сябе апраўдваюць.

Як адбываецца рост пасеваў кармавых траў і тэхнічных культур

Возьмем цяпер другую адзнаку—тэмп росту пасеваў кармавых траў і тэхнічных культур. Гэтая адзнака ва ўмовах нашай інтэнсыўнай гаспадаркі зьяўляецца надзвычайна важным дзеля выўленьня тэндэнцыі дыфэрэнцыяцыі вёскі. Пасеў кармавых траў і тэхнічных культур у гаспадарках характарызуе ўзрост таварнасьці, інтэнсыўнасьці і прыбытковасьці гаспадаркі.

„Калі пры экстэнсыўна-зярновай гаспадарцы магчыма адмежавацца групоўкай па пасеву (ці па рабочаму быдлу), дык пры іншых умовах неабходна прыняць пад увагу пасеў прамысловых расьлін, тэхнічную апрацоўку сельска-гаспадарчых прадуктаў, пасеў карняплодаў, ці кармавых траў, малочную гаспадарку, гародніцтва і г. д. (Ленін, ст. 71 „Разьвіцьцё капіталізму ў Расіі“). Такі падыход да высвятленьня працэсу дыфэрэнцыяцыі вёскі, аб якім гаворыць Ленін, цалкам павінен быць прыняты намі ў нашых беларускіх умовах. Разьвіцьцё таварнасьці нашай сельскай гаспадаркі цяпер і на далей будзе праходзіць у напрамку росту пасева, кармавых траў, карняплодаў, пашырэньня малочнай рагатай жывёлы, тэхнічных культур. Як-жа праходзіць разьвіцьцё гэтых культур у гаспадарках розных сацыяльных груп нашае вёскі, бачым з наступнай табліцы:

	Гады	На 100 дзес. пасеву прыходзіцца.				
		3 пасев. да 2 дзес.	Ад 2—6 дзес.	6—8 дзес.	Звыш 8 дзес.	Бяз розьні груп.
Лён і канапля	1917	4,6	3,8	3,5	3,1	3,7
	1924	3,7	2,9	2,3	1,6	2,9
	1925	4,2	3,7	3,0	2,0	4,0
	1926	4,0	3,5	2,9	2,3	3,4
Бульба	1917	13,0	8,7	6,8	6,3	8,3
	1924	13,0	10,3	9,6	9,0	11,0
	1925	13,6	10,7	9,1	8,0	13,2
	1926	13,3	10,8	9,9	9,2	10,9
Кармав. травы	1917	1,4	3,4	5,5	9,5	4,7
	1924	2,3	4,5	6,2	12,5	4,9
	1925	2,5	5,5	7,1	12,0	5,8
	1926	3,0	6,5	9,9	13,5	7,0

Наогул цяпер у сельскай гаспадарцы адбываецца буйны рост ільну канапель, бульбы, кармавых траў (нажал, вестак аб кармавых карняплодах няма, хаця пасеў іх за апошнія гады пачаў пашырацца). З таб-

ліцы бачым, што па пасеву ільну і канпель першае месца займаюць дробна-зямельныя гаспадаркі. Чым гаспадарка мае больш зямлі, тым процант пасеву гэтых культур скарачаецца. Такое зьявішча тлумачыцца тым, што гэтыя культуры патрабуюць шмат працы, якой буйна-зямельным гаспадаркам не хапае, каб пашыраць пасев гэтых працаёмкіх культур. Лён і канпель у дробназямельных гаспадарках граюць ня толькі спажывецкі, а бязумоўна, і прамыслова-таварны характар. У такім напрамку і праходзіць разьвіцьцё гэтых гаспадарак, што сведчыць аб эаанамічным узросьце гэтай групы. У больш зямельных групах процант пасеву ільну скарачаецца, але гэта зусім не адзначае, што культура ільну ў гэтых гаспадарках ня мае таварнага значэньня, бо і гэтыя гаспадаркі прадаюць лён і каноплі. Калі ўзяць пасев бульбы, дык мы таксама бачым, што пасев яе зьяўляецца большым у дробна-зямельных гаспадарках. Праўда, бульба ў гэтых гаспадарках у большай меры, чым у другіх групах, зьяўляецца культурай спажывецкай. Недахоп хлеба і іншых прадуктаў кампэнсуюцца бульбай. Але-ж калі прыняць пад увагу разьвіцьцё прамысловасьці па перапрацоўцы бульбы, дык стане зразумелым, што бульба мае вялікае значэньне для бяднейшага сялянства і як тварная культура.

Пасеву бульбы спрыяе і росту жывёлагадоўлі. Таму пашырэнне бульбы, як таварнай культуры, разьвіваецца і ў сувязі з жывёлагадоўляй. Значны ўзрост пасеву бульбы назіраецца ў сярэдніх і больш заможных гаспадарках. У іх пашырэнне бульбы, бязумоўна, зьяўляецца адэнакай пашырэння таварнасьці гэтае культуры. Асабліва вялікі ўзрост назіраецца ў параўнаньні з 1917 г. Аднак гэты год ня можа зьяўляцца характэрным для якога-небудзь параўнаньня з апошнімі гадамі. У 1917 годзе сельская гаспадарка была дэзорганізавана вайной, шмат працоўных сялян знаходзілася ў арміі. Як сярэдняккі так і больш заможныя гаспадаркі пры недахопе сваёй уласнай працы (а таксама дзякуючы агульнаму памяншэньню рабочай сілы на вёсцы) ня мелі мажлівасьці пашыраць і разьвіваць такую працаёмкую культуру, як бульба. На сучасным пашырэнні бульбы ў заможных сялянскіх гаспадарках магло адбыцца такое мерапрыемства, як абрэзка шматзямельных гаспадарак. Памяншэньне зямельнай плошчы ў гаспадарцы павінна, само сабой зразумела, выклікаць пераход да больш інтэнсыўных культур. Акрамя таго ў нашых умовах лён і бульба даюць на адзінку плошчы значна большы прыбытак, чым іншыя культуры.

Пасеву кармовых траў ва ўмовах Беларусі зьяўляецца адэнакаю пачаўшайся рэарганізацыі, пашырэння інтэнсыўнасьці і таварнасьці сельскай гаспадаркі. З пасавам траў цесна зьявязаны пераход сельскай гаспадаркі ад трохпалёўкі да шматполья. Пасеву кармовых траў наогул ва ўсёй сельскай гаспадарцы з году ў год надзвычайна хутка разьвіваецца. Да вайны і ў 1917 годзе высокі процант пасеву траў мелі заможныя (9,5 проц.) і сярэдняккія (3,5—5,5 проц.) гаспадаркі. Надзвычайна мала кармовых траў высявалі бядняккія гаспадаркі (1,4 проц.). Такім чынам, да рэвалюцыі адзнака інтэнсыўнасьці і таварнасьці гаспадаркі залежыла ад шматзямельля і заможнасьці гаспадаркі. Пасьля рэвалюцыі і асабліва ў пэрыод НЭП'у, калі фактычна і пачалося агульнае шырокае разьвіцьцё сельскай гаспадаркі, бядняккія і сярэдняккія гаспадаркі даюць каласальны ўзрост палявога травасеву. Зразумела, што гэта магчыма бачыць і з табліцы, што па процанту пасава гэтых культур бяднякка-сярадняккія гаспадаркі яшчэ не дагналі заможных сялян, аднак па тэмпу росту кармавых расьлін яны ідуць хутчэй, чым заможныя гаспадаркі. Да гэта і само-сабой зразумела, бо заможны селянін яшчэ ў пэрыод капіталізму атрымаў навькі культурнага выдаеньня гаспадаркі, ён мае больш улас-

ных грошай, каб хутчэй абзавесціся насеньнем і ўгнаеньнем. Бяднякка-сярадняккія гаспадаркі ў гэтых адносінах знаходзяцца ў горшых умовах у параўнаньні з заможнымі, але-ж ня глядзячы на гэта, і дзякуючы цэламу шэрагу мерапрыемстваў, якія праводзіць Савецкая ўлада ў адносінах бяднякка-сярадняккага сялянства у іх тэмпы разьвіцьця кармовых траў праходзіць хутчэй. У адносінах бядняка і сярэдняка вёскі наша дапамога з кожным годам будзе пашырацца, у залежнасьці ад чаго будзе пашырацца і тэмпы інтэнсыфікацыі і таварнасьці гэтых гаспадарак. Такім чынам курс партыі на хутчэйшае разьвіцьцё галоўнай масы сельскіх бяднякка-сярадняккіх гаспадарак к сучаснаму моманту відавочна ўжо сябе апраўдаў і ў выніку нашай палітыкі мы маем відавочныя дасягненьні.

Значыць, калі падыйсьці да дыфэрэнцыяцыі вёскі з пункту погляду прогрэсыўных элемэнтаў, а толькі такі падыход у нашых умовах і будзе правільным, бо адэнакай узросту сельскай гаспадаркі зьяўляецца пашырэнне элемэнтаў, якія інтэнсыфікуюць сельскую гаспадарку, дык сярод беларускага сялянства мы бачым, што пасеву тэхнічных культур, ільну, канпель, бульбы займае большы процант у бяднякка-сярадняккіх гаспадарках; па пасеву-ж кармовых траў (канюшыны, вікі, сьрадэлі) бяднякка-сярадняккія гаспадаркі адсталі ад заможных, але-ж тэмпы разьвіцьця гэтых культур у бяднякоў і сярэднякоў праходзіць больш хутка, чым у заможніка. Наогул-жа тэмпы інтэнсыфікацыі сельскай гаспадаркі больш хутка праходзіць у бядняккіх і сярэдняккіх гаспадарках, чым у заможных.

Малочная гаспадарка хутчэй разьвіваецца ў бядняккіх і сярэдняккіх гаспадарках.

Як спажывецкая, так, асабліва, таварнае значэньне мае разьвіцьцё малочнай рагатай жывёлы. У БССР таварнасьць сельскае гаспадаркі будзе праходзіць у пашырэнні жывёлаводзтва і, асабліва, рагатай жывёлы і сьвіней. БССР складае раён інтэнсыўнай сельскае гаспадаркі. Калі раней, да рэвалюцыі, малочная гаспадарка разьвівалася толькі ў абшарнікаў і кулакоў, дык цяпер малочная сельска-гаспадарчая коопэрацыя аб'яднала, галоўным чынам, бядняккія і сярэдняккія гаспадаркі сялян. Агульны рост кароў сярод асобных соцыяльных груп па гадох праходзіць такім чынам:

Разьмеркаваньне сялянскіх гаспадарак у залежнасьці ад забесьпячэньня каровамі (у процантах):

	1917	1924	1925	1926
Бескароўных	9,5	6,2	5,4	4,3
З 1-й каровай	39,4	58,7	51,1	46,7
З 2-ма каровамі	35,2	29,3	35,1	38,4
З 3-ма каровамі	11,1	4,5	6,9	8,5
З 4-ма і больш	4,8	0,8	1,5	2,1

З табліцы мы бачым, што лік бескароўных у параўнаньні з 1917 г. значна скараціўся, прыблізна на 50 проц.; пры гэтым, калі глядзець па гадох, дык мы бачым, што лік гаспадарак без кароў паступова і значна з году ў год скарачаецца. Адрозна бачыш у гэтым крэдытную і іншую дапамогу беднаце. Да рэвалюцыі працэс праходзіў наадварот, — лік бескароўных з кожным годам павялічваўся, бо ў той час капіталізм хуткім тэмпам пралетарызаваў вёску. Цяпер-жа мы бачым, што і па адзнацы рагатай жывёлы бедната ўзмацняецца, а не пралетарызуецца. Разам з гэтым мы бачым, што група бескароўных папоўніла групу аднакароўных. У параўнаньні з 1917 г. гэта група значна вырасла, але-ж адначасова з гэтым група аднакароўных паступова з году ў год памяншаецца; яна не

пралетарызуецца, а пераходзіць у групу з дзьвюма каровамі, якая дае кожны год досыць значны ўзрост. Не дасягнула яшчэ 1917 г. група з 3-ма каровамі; узрост трохкароўнікаў праходзіць з году ў год з некаторай пасьпяховасьцю і яшчэ меншым тэмпам праходзіць узрост гаспадарак з чатырма каровамі. Мы, пры інтэнсыфікацыі сельскае гаспадаркі трымаем курс на арганізацыю сярод сялянства малочнай гаспадаркі і досыць хуткі ўзрост малочнай рагатай жывёлы як раз праходзіць у бедняцка-серадняцкіх гаспадарках.

Накапленне капіталу ў беларускай сельскай гаспадарцы будзе праходзіць у напрамку разьвіцьця жывёлагадоўлі (кароў, свіней) і пашырэнне гэтага накіраваньня ў пераважнай сваёй частцы будзе праходзіць у тых сацыяльна-клясавых групах (бедняк і сярдняк), якіх партыя і савецкая ўлада падтрымліваюць сваімі мерапрыемствамі. Пры гэтым ня толькі пашыраецца колькасць рагатай жывёлы, але-ж разам з гэтым і праходзіць досыць значны працэс каапараваньня гэтых гаспадарак у адносінах малочнае справы. Да рэвалюцыі-ж у нас на Беларусі ня было ніводнай бедняцка-серадняцкай гаспадаркі, якая-б уваходзіла ў малочнае таварыства.

Паглядзім цяпер у якіх групах канцэнтруецца рагатая жывёла. Гэта магчыма ўбачыць з наступнай табліцы—

Забясьпечанасьць каровамі пасеўных груповаў сялянскіх гаспадарак (у % 0/0):

	Без пасева				3 пасевам да 2 дзес.				Ад 2,1 да 6,0 д.				Ад 6,1 да 8 дзес.				Звыш 8 д.			
	1917	1924	1925	1926	1917	1924	1925	1926	1917	1924	1925	1926	1917	1924	1925	1926	1917	1924	1925	1926
% гаспадарак кожнай групы к ітогу . . .	9,8	2,1	1,5	1,4	22,9	32,8	27,1	24,4	55,3	59,5	64,4	66,5	6,6	3,6	4,6	5,2	5,4	2,0	2,4	2,5
% кароў кожнай групы к ітогу . . .	2,7	1,1	0,7	0,5	17,8	25,7	20,2	18,2	58,7	64,2	68,2	69,7	10,5	5,6	8,7	7,3	10,8	3,5	4,1	4,3

Група беспасеўная з кожным годам скарачаецца, пагэтану само сабой зразумела, што памяншаецца і ўдзельны лік рагатай жывёлы. Нязначна скарачаецца ўдзельны лік рагатай жывёлы і ў групе з пасевам да 2-х дзес. у параўнаньні з мінулымі гадамі, але-ж і процант гэтых гаспадарак, таксама з году ў год памяншаецца, бо яны пераходзяць у вышэйшую групу з пасевам ад двух да шасьці дзесцін. У гэтай групе і паступова павялічваецца лік рагатай жывёлы. У групе ад 6,1 да 8 дзес. пасеву, таксама назіраецца рост рагатай жывёлы (прыблізна прапорцыянальна пашырэнню ліку гэтых гаспадарак) і, нарэшце, у самай зможнай групе (кулацкай), якая налічвае ўсяго 2,5 проц. гаспадарак ад усяго ліку, рост рагатай жывёлы наглядзецца, але-ж ёй прыналежаць толькі 4,3 проц. рагатай жывёлы. Самы шырокі тэмп узросту рагатай жывёлы вызначаецца ў сярэдняпасеўнай групе.

Такім чынам, калі лічыць, што ў групу бедняцка-серадняцкіх гаспадарак уваходзяць гаспадаркі з пасевам да 8 дзес., тады гэтым сацыяльна-клясавым групам належыць 95,7 проц. ад усяёй рагатай жывёлы. У Беларусі пры інтэнсыфікацыі сельскае гаспадаркі і пашырэнні пасеву кармовых траў і арганізацыі малочнай таварнай гаспадаркі, накіраваньне

капіталаў у сялянства будзе праходзіць якраз праз пашырэнне малочнай рагатай жывёлы і тым часам мы бачым, што ў абсолютнай большасці гэты капітал зьбіраецца і хутка расьце ў бедняцка-серадняцкіх гаспадарках пры адначасовым яго коапараваньні праз арганізацыю малочных арцеляў.

Забясьпека сялянск. гаспадарак рабочай жывёлай

Забясьпеку працоўнай жывёлай сялянскіх гаспадарак мы разглядаем з пункту погляду забясьпекі гаспадарак цягавай сілай. У БССР рабочая жывёла ня грае ролі таварнай жывёлы, за выключэньнем толькі аднаго быўшага Слуцкага павету, дзе раней ды і зараз коні ў сялян вырашчваліся на продаж. Раён гэты цяпер невялічкі, паколькі частка яго адышла пад Польшчу, і загэтым ён асаблівай значнасьці ня мае, хаця-б яго патрэбна было выдзеліць з усёй БССР пры разглядзе нашага пытання. Агульная забясьпека коньмі сялянскіх гаспадарак мае такі выгляд—

Разьмеркаваньне сялянскіх гаспадарак БССР у зьвязку з забясьпекай рабочае жывёлы (у продантах):

	1917	1924	1925	1926
Без рабочай жывёлы	15,5	16,5	14,2	13,0
3 1 гал. раб.	52,6	71,9	71,0	73,0
3 2	25,7	10,6	13,6	13,0
3 3 і больш раб. жывёлы	6,2	0,6	1,2	1,0

Лік гаспадарак без рабочай жывёлы паступова з кожным годам скарачаецца і зараз мы маем наогул толькі 13 проц. гаспадарак, якія ня маюць рабочай жывёлы. Адначасова з гэтым праходзіць павялічэньне ліку гаспадарак з адной адзінкай рабочай жывёлы. Лік гаспадарак з адной працоўнай жывёлай значна вырас у параўнаньні з 1917 г. Лік гаспадарак з 2 рабочымі жывёламі паменшыўся ў параўнаньні з 1917 г., а ў далейшыя гады ён альбо крыху пашыраецца, альбо зьяўляецца стабільным. Гаспадаркі з 3 і больш рабочымі жывёламі даюць невялікі ўзрост.

Паміж якімі сацыяльнымі групамі разьмяркоўваецца рабочая жывёла магчыма бачыць з наступнай табліцы—

Разьмеркаваньне гаспадарак і рабочага быдла ў зьвязку з пасеўнасьцю (у % 0/0):

	Без пасева				3 пасевам да 2 дзес.				Ад 2,1 да 6,0 д.				Ад 6,1 да 8,0 дзес.				Звыш 8 дзес.			
	1917	1924	1925	1926	1917	1924	1925	1926	1917	1924	1925	1926	1917	1924	1925	1926	1917	1924	1925	1926
% гаспадарак кожнай групы к ітогу	9,8	2,1	1,5	1,4	22,9	32,8	27,1	24,4	55,3	59,5	64,4	66,5	6,6	3,6	4,6	5,2	5,4	2,0	2,4	2,5
% рабочага быдла кожнай групы к ітогу	3,0	0,5	0,3	0,2	12,9	21,7	15,7	14,7	60,3	67,0	70,3	70,5	11,2	6,2	8,3	9,1	12,6	4,6	5,4	5,5

Табліца паказвае, што ў першых дзвюх групх беспасеўнай і з пасевам да дзвюх дзесяцін праходзіць у апошнія гады тэндэнцыя скарачэння працэнтаў рабочай жывёлы, але-ж разам з гэтым і лік гэтых гаспадарак (асабліва беспасеўных) скарачаецца і пераходзіць у вышэйшую групу. У зьвязку з землянадзяленьнем, якое зараз у БССР праводзіцца, на месца гаспадарак перайшоўшых у вышэйшую групу, уваходзяць гаспадаркі, якія толькі што атрымалі зямлю і ня мелі магчымасці абзавесціся працоўнай жывёлай. Але і тут нааходна крэдытная дапамога, асабліва тым гаспадаркам, якія атрымалі зямлю ня менш як па мінімальнай норме ў парадку землянадзялення. Наогул-жа, абсалютна большая частка (94,5 проц.) усёй працоўнай жывёлы сканцэнтравана ў групх бедняцкіх і сярэдняцкіх. Такім чынам, пашырэнне наапаўненняў у сельскай гаспадарцы ў напрамку працоўнай жывёлы праходзіць таксама ў сваёй абсалютнай большасці ў групх бедняцка-сярадняцкіх гаспадарак.

Як адбываецца машынізацыя сялянскіх гаспадарак

Як праходзіць забеспячэнне некаторымі галоўнымі машынамі і прыладамі сельскае гаспадаркі, паказваюць наступныя данныя—

Забяспека мёртвым інвэнтаром:

Пасеўныя групы	На 100 гаспадарак прыходзіцца:					
	Гады	Плугоў	Бароны зялезн.	Сеялак	Жнярак і касіл.	Малаці- лак
Бяз розніцы	1917	88,88	3,38	0,68	9,11	7,01
	1924	82,82	2,02	0,72	5,01	4,26
	1925	87,93	3,08	0,11	6,67	4,86
	1926	90,87	4,83	0,85	7,39	5,35

Па цэламу шэрагу такіх машын, як плугі, жалезныя бароны, сеялкі мы маем большую забяспеку, чым ў 1917 годзе. Падругое, па ўсіх наогул машынах і прыладах праходзіць кожны год пашырэнне ўжывання іх у сельскай гаспадарцы. Шырокім тэмпам з году ў год праходзіць павялічэнне карыстання складанымі машынамі. Вёска пачала механізавацца, што выклікаецца пачаўшайся хуткай інтэнсіфікацыяй сельскай гаспадаркі. Рэарганізацыя сельскай гаспадаркі патрабуе лепшых машын і прыладаў і ў зьвязку з агульным узростам сельскай гаспадаркі і ў зьвязку з пашырэннем тэмпу яе рэарганізацыі, з кожным годам машынізацыя сельскай гаспадаркі будзе пашырацца.

З якім тэмпам праходзіць забяспека машынамі і прыладамі паасобных сацыяльных груп, відаць з наступнага—

Забяспека мёртвым інвэнтаром:

Пасеўныя групы	На 100 гаспадарак прыходзіцца:					
	Гады	Плугоў	Барон зялезн.	Сеялак	Жнеек і касіл.	Малаці- лак
Без пасеву	1917	7,70	0,27	—	0,14	0,55
	1924	17,80	0,99	—	0,50	—
	1925	12,18	10,00	—	—	0,13
	1926	9,93	19,87	—	1,66	0,22

Пасеўныя групы	На 100 гаспадарак прыходзіцца:					
	Гады	Плугоў	Барон зялезн.	Сеялак	Жнеек і касіл.	Малаці- лак
З пасев. да 2 дзес.	1917	57,80	0,30	—	—	0,48
	1924	61,80	0,56	0,03	—	0,47
	1925	61,50	0,57	—	0,01	0,17
	1926	64,90	1,28	—	0,02	0,71
От 2,1—6 дзес.	1917	101,6	2,58	0,02	0,10	5,61
	1924	92,4	1,72	0,03	0,14	4,0
	1925	95,8	2,50	0,05	0,23	3,88
	1926	97,6	3,85	0,01	0,21	4,63
Ад 6—8 дзес.	1917	135,5	9,63	—	1,23	20,69
	1924	114,40	6,49	0,56	2,54	20,90
	1925	123,40	10,57	0,21	1,93	26,17
	1926	117,97	14,14	0,18	2,76	20,72
Звыш 8 д.ес.	1917	199,70	24,11	1,02	14,22	44,42
	1924	155,00	28,50	1,94	16,10	49,30
	1925	159,80	29,30	2,93	18,75	48,10
	1926	158,40	49,40	2,70	17,77	42,10

Беспасеўная і дробна-пасеўная групы даюць агульнае пашырэнне машын і прылад за выключэннем плугоў, на што беспасеўная група паказвае тэндэнцыю скарачэння, што таксама магчыма тлумачыць агульным лікам скарачэння гэтых гаспадарках. Тэмп росту ўсіх машын ў сярэдняй пасеўнай групе значны. Праходзіць узрост карыстання машынамі ў заможных (кулацкіх) гаспадарках, і асабліва пашыраецца лік такіх складаных машын, як касілкі, жняркі, малатарні, у чым буйныя гаспадаркі перасягнулі 1917 г. Аднак, лік машын на гаспадарку, асабліва складаных машын, калі не прынімаць пад увагу зямельную плошчу, яшчэ сам па сабе нічога не гаворыць. Паглядзім загэтым на тое, якая забяспека машынамі ў розных сацыяльных груп іх маецца на пасеўную плошчу, што магчыма бачыць з наступнай табліцы—

Забяспека пасеўнай плошчы сялянскіх гаспадарак арудзвядзямі вытворчасці

(На 100 дзес. пасеву па групам):

	З пас. да 2 дз.				Ад 2—6 дз.				Ад 6—8 дз.				Звыш 8 дз.			
	1917	1924	1925	1926	1917	1924	1925	1926	1917	1924	1925	1926	1917	1924	1925	1926
Плугоў	42,8	41,0	40,0	44,0	27,5	26,4	26,5	27,2	19,6	16,3	17,6	17,0	16,0	13,7	14,4	15,6
Барон зя- лезных	0,22	0,37	0,38	0,86	0,71	0,49	0,69	1,07	1,39	0,93	1,51	2,04	1,93	2,51	2,64	4,86
Малацілак	0,35	0,31	0,11	0,48	1,54	1,14	0,07	1,99	2,98	2,99	3,73	3,00	3,55	4,34	4,35	4,14

З гэтых толькі што памянёных даных відаць, што дробныя гаспадаркі на пасеўную плошчу забяспечаны, напрыклад, плугамі больш, чым сярэднія і буйныя гаспадаркі. У адносінах складаных машын забяспека іх меншая. Але і тут нааходна адзначыць адзін усім вядомы

Факт, што трымаць у індывідуальным карыстаньні дробнаму гаспадару, скажам, малатарню зьяўляецца зусім не рэнтабельным. Акрамя таго, буйныя машыны дарагія і дробнаму, гаспадару, калі купіць яе, дык трэба ўлажыць б'юга сродкаў, а пасля гэтай машыне ня будзе чаго рабіць. Каб даць мажлівасьць індывідуальным дробным сялянскім гаспадаркам карыстацца складанымі машынамі і прыладамі і каб гэтае карыстаньне для іх было рэнтабельным, неабходна іх уцягваць у коопэрацыйныя аб'яднаньні па карыстаньню такімі машынамі. Пры гэтым таварыствы павінны аб'яднаць такі лік бедняцка-серадняцкіх гаспадарак, каб колькасць іх зямельнай і сельска-гаспадарчай плошчы адпавядала вытворчасці машыны. Толькі пры такіх умовах карыстаньне складанымі машынамі будзе рэнтабельным. Неабходна яшчэ прыняць пад увагу аграрнае беспрацоўе вёскі, дробназемельле, дзякуючы чаму бяднейшае сялянств з меншым тэмпам імкнецца да механізацыі сельскай гаспадаркі і такую працу, як напрыклад, малацьба праводзіць у ручную, звычайным цэпам. Разам з гэтым значная частка сучасных бядняцкіх і серадняцкіх гаспадарак атрымала зямлю ў часы рэвалюцыі і за такі кароткі час ня мела мажлівасьці абзавесціся буйнымі машынамі і прыладамі. Аднак, тэмп здабыцця гэтых машын з кожным годам хутка пашыраецца. Бядняцкія і серадняцкія гаспадаркі таксама пачалі машынізавацца і досыць хуткім тэмпам. Зразумела, што каб палепшыць бядняцка-серадняцкія гаспадаркі, павялічыць тэмп іх рэарганізацыі, падняць на вышэйшую ступню тэхніку гэтых гаспадарак, дык трэба больш распаўсюджаць на вёсцы коопэрацыйнае карыстаньне буйнымі машынамі і прыладамі сярод бядняцкіх і серадняцкіх гаспадарак. Для гэтага і ўвесць крэдыт, як доўгатэрміновы, так і кароткатэрміновы выдаваць толькі бядняцка-серадняцкім гаспадаркам і ў першую чаргу тым, якія будуць коопэравацца ў гэтым напрамку.

Арэнда зямлі мае правільны напрамак

Элементы дыферэнцыяцыі нашай вёскі па арэндзе зямлі маюць такі выгляд:

Задача зямлі ў арэнду:

Групы гаспадарак па пасеву	Гады	Які % гасп. здаюць зямлю ў арэнду ў кожнай групе	Сярэдні размер здаваем. у арэнду вучастка	На 100 дзес. здаваем. у арэнду зямлі прыдзецца:		
				Ральні	Сенажац.	Іншых ўгольз- дзяў
Бяз пасава	1925	13,1	2,9	45,4	14,0	40,6
	1926	25,8	3,5	76,3	23,2	0,5
3 пасев. да 2 дзес.	1925	2,2	1,4	64,1	35,0	0,9
	1926	3,8	1,3	85,2	14,8	--
Ад 2 да 6-ці	1925	0,9	1,0	65,4	34,6	--
	1926	1,1	1,1	77,0	23,0	--
Ад 6 да 8-мі	1925	0,6	1,7	100	--	--
	1926	0,5	1,9	100	--	--
Звыш 8 дзес.	1925	0,8	1,0	47,9	52,1	--
	1926	0,8	1,4	27,3	72,7	--
Без разьлічча	1925	1,5	1,4	59,9	28,3	11,8
	1926	2,1	1,6	79,7	20,1	0,2

Процэнт гаспадарак, якія здаюць зямлю ў арэнду, пакуль што нязначны ў 1925 г. (1,3 проц.), а ў 1926 г. павялічваецца (2,1 проц.) Тэндэнцыя да пашырэння арэнды, бязумоўна, ёсьць. Галоўнымі адатчыкамі зьяўляюцца гаспадаркі без пасава і дробна-пасеўныя. Беспасеўныя гаспадаркі здаюць самымі вялікімі кавалкамі. У серадняцкіх і зможных гаспадарках процэнт здаючых зямлю амаль што аднолькавы і зьяўляюцца зусім нязначным да агульнага ліку гаспадарак. Гэтыя групы цалкам сваю зямлю апрацоўваюць. Ёсьць тэндэнцыя да пашырэння задачы ў арэнду пахаці ў беспасеўных і малапасеўных групах. Галоўная прычына гэтага памойму ў тым, што цяпер у Беларусі шпаркім тэмпам праходзіць землянадазяленьне і данадзяленьне беззямельных і малазямельных гаспадарак зямлёй ня менш як па мінімальнай норме. Так, напрыклад, з 1925 па 1927 г. землянадазелена і данадазелена 72890 двароў. Само сабой зразумела, што адразу ўсе гэтыя сяляне беднякі, атрымаўшы зямлю, ня мелі мажлівасьці так хутка абзавесціся гаспадаркай і некаторыя з іх прымушаны былі здаваць зямлю ў арэнду. З гэтага трэба зрабіць такі вывад, што неабходна пашырыць крэдытную дапамогу землянадазяляемым гаспадаркам, так, каб ім дзяржава ня толькі давала зямлю, а разам з гэтым давала (у парадку крэдыту) сродкі для абсталяваньня гаспадаркі.

Ёсьць і яшчэ адзін фактар, дзякуючы якому ў нас на Беларусі задача зямлі ў арэнду будзе пашырацца. Такім фактарам зьяўляецца перасяленьне. Лік перасяленцаў з кожным года павялічваецца. Згодна нашаму зямельнаму кодэксу кожны перасяленец мае права здаць надзел свайго працоўнага карыстаньня ў арэнду да 3-х гадоў. Пашырэнне арэнды зямлі за кошт перасяленцаў павінна будзе праходзіць механічна, на колькі нашы мерапрыемствы па перасяленьню з кожным годам будуць пашырацца. Самае галоўнае аб чым мы пры правядзеньні нашай палітыкі павінны клапаціцца, дык гэта аб тым, каб зямля перасяленцаў пападала ў карыстаньне бяднейшага сялянства. Да гэтага часу перасяленец меў права здаваць зямлю ў арэнду таму, хто больш дасць яму арэнды. Цяпер трэба будзе выдаць такія правілы, на падставе якіх зямельныя ўстановы на мясцох рэгуліравалі-б гэта пытаньне. Разам з гэтым, памойму, прыдзецца арганізаваць спецыяльны крэдыт для бядняцкіх гаспадарак, з дапамогай якога яны мелі-б мажлівасьць усю зямлю перасяленцаў атрымоўваць у арэнду, якая пасля аўтаматычна прыйдзе ў іх працоўнае карыстаньне.

Цяпер нас павінна цікавіць пытаньне—якім сацыяльным праслойкам пападае зямля, якая здаецца ў арэнду.—бедняку, сярэднюку ці кулаку. Мо' кулацкая верхавінка вёскі, карыстаючыся правам арэнды зямлі ўжо пачала канцэнтраваць зямлю ў сваіх руках у дадатак да тэй зямлі, якая знаходзіцца ў яе працоўным карыстаньні? Мо' кулацкія гаспадаркі пачалі праа арэнду перабудоўваць свае гаспадаркі на буйна-капіталістычны лад? Адказ на гэта запытаньне дае наступная табліца: (Гл. табліцу на стр. 24).

Як бачым, арэндуецца зямлю галоўным чынам гаспадаркі бедняцка-серадняцкія; яны складаюць звыш 90 проц. ад усяго ліку гаспадарак займаючыхся арэндай зямлі і каля 90 проц. ад усёй зямлі здаваемай у арэнду. Пры нашым беларускім малазямельлі зразумела тэндэнцыя з боку беднякоў і сераднякоў заарэндаваць зямлю, бо свайго надзелу не хапае. Арэнда, такім чынам, праходзіць у адпаведнасьці прыняццю працоўнай арэнды, якая прадуглежваецца нашым зямельным правам. Ніякай страшнай пагрозы таго, што нібыта кулак захоплівае і канцэнтрыруе арэндуемую зямлю ў сваіх руках, няма. Таксама, калі паглядзім, як праходзіць

Працоўная арэнда зямлі

Групы гаспадарак па пасеву	Гады	Лік аб- сьледав. гаспада- рак	% гаспадарак, карыстаючыхся наймам	
			у агульнай лічбе гаспадарак	у агульнай лічбе зямельнай плошчы
1. 3 пасев. да 2 дзес.	1925	2958	25,7	17,4
	1926	2731	22,3	17,5
2. 3 пасев. 2—6 дзес.	1925	6611	70,6	69,1
	1926	7033	70,4	65,7
3. Ад 6 да 8 дзес.	1925	470	2,8	7,3
	1926	548	3,7	7,8
4. Звыш 8 дзес.	1925	239	0,9	6,2
	1926	257	3,6	9,5
Без разьліччя	1925	10308	100	100
	1926	10549	100	100

працэс найму рабочай жывёлы, інвэнтару паасобнымі сацыяльнымі групамі, дык і з гэтага боку нельга заўважыць шырокіх капіталістычных узаемаадносін на вёсцы. Лічбы паказваюць наступнае—

Наём рабочай скаціны і інвэнтару:

Групы гаспадарак па пасеву	Гады	% гасп. у кожнай групе манімаючых			
		Рабочая скаціна	Рабочая скаціна і плугі	Малаціцікі	Веялікі
Без пасеву	1925	—	—	—	—
	1926	—	—	—	—
3 пас. да 2 дзес.	1925	5,2	4,1	—	—
	1926	0,9	1,9	3,4	2,2
Ад 2 6 дзес.	1925	1,0	0,9	—	—
	1926	0,7	0,4	10,7	4,2
Ад 6—8 дзес.	1925	—	—	—	—
	1926	2,2	—	12,4	2,4
Звыш 8 дзес.	1925	—	—	—	—
	1926	2,3	—	9,3	1,9

У дробна-пасевных гаспадарках назіраецца наём рабочай жывёлы і дробнага мёртвага інвэнтару (плугі), а таксама буйных машын малатарняў, веялак. Тлумачыць такое зьявішча неабходна тым, што гэта новыя гаспадаркі якія пакуль што яшчэ не абсталяваліся. Наём рабочай жывёлы мае месца і ў больш заможных групах; гэты наём практыкуецца ў крытычныя перыяды ў сельскай гаспадарцы (у момант прыборкі ўраджань, веялак). Гэты матар'ял таксама кажа аб тым, што ў зьяўленьні і інтэнсыфікацыі сельскай гаспадаркі пачынае пашырацца запатрабаваньне на складаныя машыны і прылады, якое магчыма будзе здаволіць толькі

пры ўмовах, што карыстаньне такімі машынамі пойдзе на коопэрацыйных падставах. Паглядзім цяпер, як праходзіць наём працоўнай сілы ў сялянскіх гаспадарках і якія сацыяльныя групы карыстаюцца гэтым наймам. З матар'ялаў дынамічных досьледаў у гэтых адносінах мы маем такі малюнак:

Гады	% гаспадарак, карыстаючыхся наймам працаў		
	Тэрм. наймам	Палёным наймам	Зьдзельным
1925	4,3	4,4	—
1926	4,4	14,3	2,1

Наогул жа процант гаспадарак, якія карыстаюцца пастаянным наймам батракоў, зьяўляецца невялікім і па гадох зьяўляецца стабільным (1925—4,3 проц., 1926—4,4 проц.). Значны рост назіраецца толькі па найму падзёншчыкаў, у 1925 г. гаспадарак, наймаючых падзёншчыкаў, было 4,4 проц., а ў 1926 г.—14,3 проц.

Падагульваючы вынікі працэсу раслаеньня ў беларускай вёсцы на падставе дынамічнага досьледу, мы з упэўненасьцю павінны сказаць, што пры агульным узросьце сельскай гаспадаркі, шырокае ўзмацненьне пачалося бедняцка-серадняцкіх гаспадарак, пры нявысокім пашырэнні ўдзельнай вагі кулака.

Яскравымі паказчыкамі ўзросту бедняцкіх гаспадарак зьяўляюцца рашучае скарачэньне групы беспасевных, бескароўных, бясконных гаспадарак і пераход дробна-зямельных гаспадарак (па пасеву, каровам, коням) у вышэйшыя сярэдняцкія групы. Далей тэмп індустрыялізацыі бедняцка-серадняцкіх гаспадарак па адзнакам разьвіцьця тэхнічных культур (ільну, канаплі, бульбы), пасеву кармавых траў праходзіць надзвычайна хутка. Па хуткасьці гэты тэмп нават абганяе заможныя гаспадаркі. Здача зямлі ў арэнду практыкуецца з боку бяднейшых сялян (землянадзяленцаў), а таксама іншых гаспадарак, якія перасяляюцца за межы БССР, аднак арандованая зямля ў абсалютнай сваёй большасьці канцэнтруецца ў бедняцка-серадняцкіх групах і якой небудзь небяспэчнай канцэнтрацыі зямлі ў кулака, як аб гэтым крычаць апазыцыйныя эрамы, не назіраецца. Значна пашырылася забеспячэньне сельскай гаспадаркі машынамі і прыладамі і шырокае ўжываньне гэтых машын і прыладаў разгарнулася ў бядняцка-серадняцкіх гаспадарках. Відавочна расьце ў бядняцкай і сярэдняцкай імкненьне да складаных машын, што тлумачыцца працэсам інтэнсыфікацыі гэтых гаспадарак і перад усімі ўстановамі стаіць задача больш шырока кааперываць бедняка і сярэдняка вакол гэтых буйных машын і гэтым самым машынізаваць больш бядняцка-серадняцкія гаспадаркі. Разам з гэтым неабходна больш звярнуць увагі на наём батракоў і падзёншчыкаў у сельскай гаспадарцы з тым, каб і гэты працэс паставіць у належныя рамкі нашай палітыкі на вёсцы.

Такім чынам аналіз працэсу дыферэнцыяцыі дае магчівасьць зрабіць вывад, што як зямельная, так і эканамічная палітыка на вёсцы, правядзёная нашай партыяй і Савецкай уладай, зьяўляецца правільнай. Не наглядзецца росту кулацтва з адначасовым працэсам далейшай пралетарызацыі бяднейшых гаспадарак, а йдзе эканамічны ўзрост бедняцкіх і сярэдняцкіх гаспадарак. Сярэдняк расьце ня толькі па колькасьці гаспадарак, але адначасова расьце яго ўдзельная вага як ва ўсёй сельскай гаспадарцы, так і ў таварнай частцы сельска-гаспадарчай прадукцыі.